

تبیین شکست محاصره

سوسنگرد

مؤلفین:

غلامرضا ملکی

مسعود مصدق

محمد رضا شیدایی

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

پاییز ۱۳۹۵

سر شناسه: ملکی، غلامرضا، ۱۳۴۴-

عنوان و نام پدید آورگان: تبیین شکست محاصره سوسنگرد/ غلامرضا ملکی، مسعود مصدق، محمدرضا شیدایی
مشخصات نشر: تهران، ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۱۹۲ صفحه: مصور، جدول.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۶۳-۲۷-۵

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: جنگ ایران و عراق، ۱۳۶۷-۱۳۵۹ — سوسنگرد

موضوع: Iran-Iraq War, ۱۹۸۰-۱۹۸۸ -- Susangerd

موضوع: جنگ ایران و عراق، ۱۳۶۷-۱۳۵۹ — وسایل و تجهیزات

موضوع: Iran-Iraq War, ۱۹۸۰-۱۹۸۸ -- Equipment and supplies

موضوع: سوسنگرد

موضوع: Susangerd (Iran)

شناسه افزوده: مسعود مصدق ۱۳۴۷ و محمدرضا شیدایی ۱۳۴۷.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۸۸۱/۱۶۱ DS

رده‌بندی دیویی: ۹۱۵/۰۸۴۳

شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۰۱۳۲۸

عنوان: تبیین شکست محاصره سوسنگرد

مؤلفین: غلامرضا ملکی، مسعود مصدق، محمدرضا شیدایی

ویراستار علمی: مسعود بختیاری

ویراستار ادبی: حسین مؤمنی‌فرد

صفحه آرای: محمد مهاجر

طرح روی جلد: علیرضا قانع

ناظر چاپ: سامان آزاد

ناشر: انتشارات دافوس آجا

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

تعداد صفحه: ۱۹۲ صفحه

تاریخ نشر: پاییز ۱۳۹۵

چاپ اول

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش ج.ا.ایران

قیمت:

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد، انتشارات دافوس

تلفن: ۶۶۴۱۴۱۹۱ - ۲۱۰

پیش‌گفتار

جنگ به منزله یک وضعیت خاص میان دو کشور از یک کلیت واحد تشکیل شده است. مجموعه‌ای از مسائل سیاسی، نظامی، اجتماعی و امنیتی در زیر یک کلیت واحد که هیچ‌یک را به تنهایی نمی‌توان بررسی نمود؛ در عین حال بررسی مسائل جنگ بدون توجه به حوادث در زمان رویدادهای خاص نیز معنا ندارد. شکل‌گیری رویکردهای مختلف زمانی و مکانی و حوادث جنگ در واقع بیانگر توجه ویژه به رویدادی خاص آن است. در این میان اولین سال جنگ تحمیلی (سال تجاوز سراسری عراق به کشور و تثبیت دشمن) مقارن رویدادهای تلخ و شیرین بسیاری برای کشور بوده است. به طور قطعی، تاریخ دفاع مقدس، نقش مؤثر و ماندگار ارتش ج.ا.ایران و سایر قوای مسلح کشور در سال اول جنگ را که ماجر به‌عراحی و اجرای عملیات‌های نظامی نیمه گسترده علیه دشمن متجاوز و به شکست دادن رانبرد نظامی حکومت بعثی عراق و تثبیت او گردید را هرگز فراموش نخواهد کرد؛ لذا بررسی و تشریح عملیات آفندی و پدافندی انجام شده در اولین سال دفاع مقدس در استان خوزستان، بسیار حائز اهمیت است. تجارب ارزنده کسب شده در این عرصه نه تنها می‌تواند فرصت مناسبی برای مطالعه، بررسی و انتقال دانش نظامی برای فرماندهان و کنگشگران این عرصه فراهم نماید، بلکه بیانگر مقطع تاریخ بسیار مهمی است که به منزله‌ی گنجینه سرشاری از معارف، دانش، تجربه و عبرت است. از این‌رو در این مجموعه برآنیم تا عملیات شکست‌ناپذیر عرصه سوسنگرد، از مقاومت تا آزادسازی از حصر، را با استفاده از منابع مختلف و مستند بررسی و تشریح نماییم.

دافوس آجا بنا بر ماموریت ذاتی خود همواره درصدد بوده تا با استفاده از تجارب ارزنده فرماندهان سال‌های دفاع مقدس، پژوهشگران، نویسندگان و سایر دست‌اندرکاران دفاع مقدس و همچنین با برگزاری همایش‌ها و نشست‌های علمی و تخصصی، به تجزیه و تحلیل عملیات‌های دوران دفاع مبادرت و این برهه از تاریخ کشور را بدرستی مستند و تکوین نماید؛ به طوری که تاکنون نیز با مجموعه‌سازی عملیات‌های دفاع مقدس در قالب کتب و مجموعه مقالات همت گمارده و مدارک ارزنده‌ای را حفظ و تولید نموده است. هدف از این اقدام اساسی علاوه بر انتقال تجربیات سال‌های دفاع، ثبت جنبه‌های تاریخی، سیاسی و نظامی و همچنین تحلیل محتوایی روند هر عملیات از آغاز تا پایان آن بر مبنای یک روش علمی می‌باشد. بدیهی است، آنچه در تاریخ پرافتخار کشورمان به ثبت رسیده

و به عنوان برگه زرین بر تارک درخشان این مرز و بوم همواره می‌درخشد و جاودانه گردیده است، رشادت‌ها و پایمردی ملی است که نه تنها در دفاع از خود شایسته عمل کرد، بلکه از حیث مسائل نظامی تجارب گران‌سنگی را نیز در این دانشگاه بزرگ کسب و خلق نمود که به معنی واقع کلمه بی‌بدلیل است.

در نخستین سال دفاع مقدس، اقدامات و عملیات‌های طرح‌ریزی شده نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، چنان مؤثر بودند که دولت بعثی عراق در محاسبات خود در خصوص عدم آمادگی ارتش و ملت ایران در دفاع از میهن، علاوه بر انتزاع استان خوزستان از قلمرو جمهوری اسلامی ایران به شرارت‌های دیگری نیز می‌اندیشید، اما به سرعت به برآوردهای اشتباه خود پی‌برد، به طوریکه صدام حسین در روز ششم مهرماه سال ۱۳۵۹ پیشنهاد شورای امنیت سازمان ملل متحد در قطعنامه ۴۷۹ را پذیرفت. زیرا در همان ابتدای جنگ از قدرت و انسجام ملی، رهبری اثربخش حضرت امام (ره)، وحدت فرماندهی، طرح‌ریزی و اجرای عملیات و دفاع همه‌جانبه ملت بزرگ ایران آگاه گردید؛ از این‌رو در این مجموعه تلاش داریم طی چهار فصل به شرح زیر به تبیین عملیات شکست محاصره سوسنگرد که از عملیات‌های پیروزمحانه در جبهه شمال دفاع مقدس است، بپردازیم.

در فصل اول که تحت عنوان هجوم سراسر عراق در علل آن ارائه شده است، پس از طرح کلیاتی از علل دور دست و نزدیک آغاز جنگ و تشریح تاریخ روابط سیاسی میان دو کشور تلاش گردیده است با تشریح شرایط سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و عینیت نظامی طرفین درگیری، اوضاع عمومی آغاز جنگ بررسی و ارائه گردد.

در فصل دوم که با عنوان رازهای سوسنگرد آورده شده، به کیفیت اجرای فرمان تاریخی حضرت امام (ره) مبنی بر آزادسازی سوسنگرد و همچنین نقش بی‌بدیل مقام معظم رهبری در ابلاغ فرمان و کسب این پیروزی درخشان پرداخته و همچنین در ادامه این فصل با استفاده از بیانات مسئولین و فرماندهان نظامی وقت، ارائه روایت‌های آنان از شکست محاصره سوسنگرد، با هدف مستندسازی به روش تاریخ شفاهی^۱ دفاع مقدس

^۱ در تعریف تاریخ شفاهی که از رویکردهای تفسیرگرایی است آورده شده که منشأ تاریخ شفاهی، صدا است. اینکه این صدا به چه شکلی می‌ماند چگونه استنتاج و تقریر می‌شود تا به صورت سند درآید، امر مهمی است. تاریخ شفاهی نقل وقایع با نفوذ به درون بسترها و لایه‌لای متون پریچرخ و خم تاریخی است، و نکته بسیار حائز اهمیت اینکه میزان اعتبار تاریخ شفاهی به عوامل متعددی وابسته است. عواملی از قبیل اینکه مصاحبه شونده از مقامات یا دست‌اندرکاران کدام طبقه (طبقه الهیت، طبقه وسط و طبقه عامه) بوده است.

اقدام شده است. این موضوع (بیان تاریخ شفاهی) از آن جهت بسیار حائز اهمیت است که تعدادی از اندیشمندان عرصه علوم انسانی بر این باورند که تاریخ شفاهی سند نیست، زیرا منبع آن صداست. با توجه به این نکته و همچنین موضوع ارزشمندی مانند تاریخ دفاع مقدس به عنوان مهمترین و خطیرترین تجربه عملی و ارزشی یک ملت در دفاع از کیان، حریم و اعتقاداتش ایجاب می‌کند که خاطرات و بیانات مقامات و مسئولین کشور از حوادث و رویدادهای دوران دفاع مقدس هر چه زودتر بنابر نقل و قول‌های مستقیم و بدون واسطه مستند شوند. از این‌رو تلاش گردیده است در این فصل به نقل و قول‌های تعدادی از فرماندهان حاضر در عرصه دفاع که در همایش‌ها و نشست‌های تخصصی مرتبط با موضوع عملیات ثنست حصر سوسنگرد که در سنوات قبل در دافوس آجا برگزار گردیده است نیز بیان گردد؛ تا مجموعه سخنرانی‌ها و بیانات این عزیزان به عنوان اسناد قابل استناد در اختیار پژوهشگران علاقه‌مندان قرار گیرد. همچنین در ادامه فصل دوم با توجه به مغفول ماندن نقش ارزنده دانش‌جویان دانش‌آگاه افسری امام علی (ع) خصوصاً در مشارکت همگانی آنان در جبهه جنوب نیز مدتی به چند کوتاه بیان گردیده است.

در فصل سوم که با عنوان سوسنگرد در محاصره تا آزادی آورده شده، به بیان تقویم روز شمار وقایع مربوط به مقاومت و عملیات آرماسازی سوسنگرد در قالب عملیات زمینی و هوایی و همچنین انطباق اصول نه‌گانه جنگ، با عملیات سوسنگرد و میزان به‌کارگیری این اصول در این عملیات نیز تشریح شده است. در فصل چهارم نتایج و بازتاب‌های متعدد و متنوع این عملیات از ابعاد سیاسی، نظامی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

مؤلفین

۱۲	مقدمه
۱۵	فصل اول: هجوم سراسری عراق و علل آن
۱۵	نگاهی به شرایط داخلی و بین‌المللی ایران و عراق در آستانه جنگ
۱۶	وضعیت ایران
۱۶	وضعیت سیاسی و اقتصادی
۱۸	اوضاع نظامی ایران در آستانه جنگ
۲۰	استعداد ارتش جمهوری اسلامی ایران
۲۱	نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران
۲۲	نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران
۲۳	نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران
۲۴	ژاندارمری جمهوری اسلامی ایران
۲۴	استعداد سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
۲۵	وضعیت عراق
۲۵	وضعیت جغرافیایی
۲۵	وضعیت سیاسی عراق
۲۶	استراتژی نظامی عراق
۲۷	استعداد نیروی انسانی و تجهیزاتی ارتش متجاوز عراق
۲۷	استعداد نیروی زمینی ارتش متجاوز عراق
۲۸	استعداد نیروی هوایی ارتش متجاوز عراق
۲۹	استعداد نیروی دریایی ارتش متجاوز عراق
۳۰	بررسی علل شروع جنگ تحمیلی
۳۰	علل دور دست جنگ تحمیلی
۳۷	علل نزدیک جنگ تحمیلی

۳۷	(۱) تحریک‌پذیری صدام برای آغاز جنگ توسط آمریکا
۳۸	(۲) برهم زدن موازنه‌ی قدرت
۳۹	(۳) توسعه طلبی حزب بعث عراق و شخص صدام
۳۹	(۴) حمایت‌های مستقیم کشورهای عربی از صدام
۳۹	(۵) ادعای ارضی عراق نسبت به استان خوزستان
۴۰	آغاز هجوم سراسری ارتش عراق
۴۱	صحنه عملیات جنوب (استان خوزستان)
۴۲	صحنه عملیات میانی (استان‌های ایلام و کرمانشاهان)
۴۲	صحنه عملیات شمال (استان کردستان و آذربایجان غربی)
۴۵	فصل دوم: ازهای سوسنگرد
۴۷	بیانات فرماندهی -ظم کل قوا حضرت آیت‌الله خامنه‌ای
۵۲	نامه سرنوشت ساز:
۵۴	روایت شهید دکتر چمران از حماسه سوسنگرد
۶۶	روایت سرهنگ فرناش از مقاومت در سوسنگرد
۶۸	کارشکنی یا خیانت بنی صدر برای حمله
۶۹	روایت امیر سرتیپ دوم بازنشسته ستاد غلامرضا افسری
۷۴	دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) در سوسنگرد
۷۶	امیر سرتیپ دکتر عبدالرحیم موسوی
۸۰	امیر دریادار دکتر حبیب‌الله سیاری
۸۳	امیر سرتیپ بازنشسته ستاد سیدناصر حسینی
۸۵	امیر سرتیپ دوم بازنشسته ستادسید تراب ذاکری
۸۸	امیر سرتیپ بازنشسته ستاد فرض‌اله شاهین‌راد
۹۱	امیر سرتیپ دوم خلبان دکتر نیک‌بخش حبیبی
۹۲	سردار سرتیپ دوم پاسدار عباس سه‌دهی
۹۷	فصل سوم: از محاصره تا عملیات آزادسازی سوسنگرد
۹۷	بخش اول: جغرافیا و ارزش نظامی جبهه میلی خوزستان از صحنه عملیاتی جنوب

موقعیت جغرافیایی جبهه خوزستان.....	۹۷
معابر وصولی و محورهای عملیات جنوب (جبهه خوزستان)	۹۸
جغرافیایی دشت آزادگان.....	۱۰۰
کیفیت و کمیت نیروهای طرفین در جبهه خوزستان.....	۱۰۴
ارزش جنبه‌های نظامی جبهه میانی.....	۱۰۴
علت تمرکز ارتش عراق بر جبهه میانی.....	۱۰۷
شهر سوسنگرد و محورها و معابر وصولی آن	۱۰۹
جغرافیایی شهر.....	۱۰۹
معابر و حلی به سوسنگرد.....	۱۱۰
بخش دوم: پیروی سمن و محاصره سوسنگرد	۱۱۱
حوادث ۳۱ شهریور تا ۱۰ مهرماه ۱۳۵۹.....	۱۱۳
حوادث روز سوم تا پنجم مهرماه ۱۳۵۹.....	۱۱۳
حوادث و رویدادهای روز ششم مهرماه ۱۳۵۹.....	۱۱۴
حوادث روز هفتم مهرماه ۱۳۵۹.....	۱۱۵
حوادث روز هشتم تا نهم مهرماه ۱۳۵۹.....	۱۱۶
حوادث روز دهم مهر سال ۱۳۵۹.....	۱۱۷
حوادث و رویدادهای ۲۴ تا ۳۰ مهرماه سال ۱۳۵۹.....	۱۱۷
حوادث روز ۴ تا ۲۳ آبانماه تا سال ۱۳۵۹.....	۱۱۸
حوادث روز ۲۴ آبانماه ۱۳۵۹.....	۱۲۰
بخش سوم: عملیات آزادسازی سوسنگرد.....	۱۲۲
طرح عملیاتی لشکر ۹۲ زرهی اهواز جهت آزادسازی سوسنگرد.....	۱۲۲
اسامی فرماندهان شرکت کننده در عملیات:.....	۱۲۴
الف - تشریح عملیات زمینی آزادسازی سوسنگرد.....	۱۲۵
ب - عملیات هوایی (پشتیبانی هوایی از عملیات آزادسازی سوسنگرد)	۱۳۱
(۱) نیروی هوایی ارتش ج.ا.ایران.....	۱۳۲
عملیات‌های نه‌جادر رستای عملیات سوسنگرد از تاریخ ۱۳۵۹/۸/۲۲ لی مورخ ۱۳۵۹/۸/۲۷.....	۱۳۵

۱۳۹	فعالیت‌های هوایی در تاریخ ۱۳۵۹/۸/۲۳
۱۴۲	عملیات نیروی هوایی در تاریخ ۵۹/۸/۲۴
۱۴۵	عملیات هوایی در تاریخ ۵۹/۸/۲۵
۱۴۶	عملیات هوایی در تاریخ ۵۹/۸/۲۶
۱۴۷	عملیات هوایی در تاریخ ۵۹/۸/۲۷
۱۵۰	(۲) ورود هوانیروز به مناطق عملیاتی جنوب (خوزستان)
۱۵۲	حضور سر لشکر شهید خلبان منصور وطنیور در جبهه جنوب
۱۵۳	- میات هوانیروز در جبهه جنوب (خوزستان)
۱۵۵	بخش چهارم: کارگیری اصول جنگ در عملیات آزادسازی سوسنگرد
۱۵۵	(۱) اصل مانور
۱۵۶	(۲) اصل آفند
۱۵۸	(۳) اصل وحدت فرماندهی
۱۵۹	(۴) اصل مانور
۱۶۰	(۵) اصل سادگی
۱۶۱	(۶) اصل غافلگیری
۱۶۲	(۷) اصل تمرکز قوا
۱۶۳	(۸) صرفه جویی در قوا
۱۶۴	(۹) اصل تأمین
۱۶۷	فصل چهارم: نتیجه‌گیری و بازتاب‌های شکست محاصره سوسنگرد
۱۶۹	نتایج نظامی و سیاسی عملیات شکست محاصره سوسنگرد
۱۷۱	الف - نقاط برجسته
۱۷۳	ب - نقاط ضعف
۱۷۴	بازتاب‌های مقاومت در سوسنگرد به روایت روزنامه‌ها و نشریات خارجی
۱۷۷	فهرست منابع
۱۸۱	آلبوم تصاویر

مقدمه

بدون شک دفاع مقدس به دلیل اهداف، ماهیت و پیامدهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی آن، یکی از مهم‌ترین رویدادهای تاریخی یک‌صدسال اخیر ایران است که نتایج تعیین‌کننده‌ای به همراه داشته و خواهد داشت. در این میان بررسی وقایع سال اول دفاع مقدس از اهمیت بسیار ویژه‌ای برخوردار است. عملیات دفاع و شکست محاصره سوسنگرد نقطه شکوهمند و غرور آفرین و در عین حال مظلومانه‌ی دفاع همه‌جانبه و مقاومت جانانه‌ی نیروهای مسلح ج.ا.ایران در این سال است.

بیست و هشتم آبان ماه هر سال، روز حماسه‌ی آزادسازی سوسنگرد در سال ۱۳۵۹ است. در این حماسه نقش مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا به عنوان نماینده وقت حضرت امام خمینی (ره) در شورای عالی دفاع بسیار برجسته بوده به‌طوری که اگر درایت و تدبیر معظم‌له نبود عملیات آزادسازی سوسنگرد هرگز عملی نمی‌شد. چرا که بنی‌صدر با کارشکنی‌ها و خیانت‌هایش ساز مخالف می‌زد، لذا معظم‌له با همراهی جمعی از فرماندهان ارتش و گروه شهید چمران، و سایر قرارهای مسلح این حماسه بزرگ را هدایت و بشمر رساندند. این در حالی بود که اگر سوسنگرد آزاد نمی‌شد، شرایط جنگ قطعاً به مراتب سخت‌تر و پیچیده‌تر از آنچه که بود، می‌شد. همت و درایت مضاعف مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا در انجام عملیات آزادسازی سوسنگرد و نقش کارشکنانه بنی‌صدر و حاکم کردن فرمان امام خمینی (ره) که به حفظ آواز و جله‌گیری از سقوط حتمی آن استان انجامید، از آن جهت بسیار ارزشمند است که راه را برای طراحی و اجرای عملیات‌های پیروزمندانه فتح‌المبین، طریق‌القدس و آزادی سرزمین‌های اشغال شده و بیت‌المقدس نیز هموار ساخت. به‌طور کلی نیروهای مسلح ایران خصوصاً ارتش جمهوری اسلامی ایران در سال اول جنگ تحمیلی در یک دوره بسیار سخت و دشوار توانست آن‌چنان شخصیتی و هویتی از خود به منصه ظهور و بروز رساند که بی‌شک در گذشته‌های دور و نزدیک نظیر آن را با نمی‌توان یافت، یا به‌ندرت می‌توان مشاهده کرد. آزادسازی سوسنگرد از جمله موفقیت‌های اثرگذار جنگ تحمیلی به شمار می‌رود که ضربه سنگینی

به برنامه‌های ارتش عراق زد. نکته قابل تأمل در روزهای ابتدایی جنگ تحمیلی، مقاومت لشکر ۹۲ زرهی خوزستان (تنها با یک تیپ) در برابر هجوم ارتش عراق با چندین لشکر کاملاً مجهز و آماده می‌باشد. این مقاومت نه تنها تمامی محاسبات و برآوردهای ارتش عراق را زیر سؤال برد، بلکه باعث افزایش روحیه در سطح ملی و مهیا شدن قوای نظامی کشور برای مقابله با دشمن متجاوز گردید. هر چند عراق متجاوز توانست در ابتدای جنگ حدود ۱۵۰۰۰ کیلومترمربع از سرزمین ما شامل تعدادی از سرزمین‌های کوچک مرزی و نهایتاً خرمشهر را به یرت ناتمام تصرف و یا اشغال نماید، اما این اقدامات دشمن هرگز بی‌پاسخ نماند و حماسه‌ای بسیاری در سال اول جنگ و پس از آن برای آزادسازی سرزمین‌های اشغالی اجرا و ثبت گردید. در این میان دشت آزادگان و به ویژه حماسه آزادسازی سوسنگرد پیام‌ها، درس‌ها و عبرت‌های بزرگی را به همراه دارد. زیرا این حماسه‌ها در ۴۵ روز آغاز دفاع مقدس بوقوع پیوست تا دشمن بداند که هرگز به اهداف از پیش تعیین شده خود نرسیده و نخواهد رسید. اکنون تبیین آن الگوی موفق از دفاع، مقاومت و مظلومیت، افتخار ملّتی است که دشمن را به زبونی کشیده و ثبت وقایع آن در تاریخ، حاکی از کارنامه‌ی درخشان لشکر ۹۲ زرهی اهواز و سایر ن.م.ج. ایران و مردم را در هشت سال جنگ و دفاع به خوبی نشان می‌دهد.